

N:o 35.

Ank. till Riksd. kansli den 26 mars 1889, kl. 12 midd.

*Lagutskottets utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition
angående skyldighet för enskilde att fullgöra requisitioner för
krigsbehof samt att till krigsbruk afstå hästar och fordon.*

Kongl. Maj:t har den 21 december sistlidna år till Riksdagen af-
låtit en så lydande proposition (n:o 11):

»Under åberopande af bifogade statsrådsprotokoll för denna dag,
vill Kongl. Maj:t i nåder föreslå Riksdagen att antaga här nedan
intagna förslag till lagar, nemligen:

LAG

angående skyldighet för enskilde att fullgöra requisitioner
för krigsbehof.

§ 1.

1. Sedan Konungen förordnat om krigsmagtens ställande på krigs-
fot, hvarmed förstås krigsmagtens mobilisering för upprätthållandet af
rikets neutralitet eller för afvärjandet af hotande krigsfara, må från
den dag, som medelst allmän kungörelse bestämmes, genom requisition
fyllas sådana oundgängliga behof för krigsmagten, hvilka icke med

tillräcklig skyndsamhet kunna på annat sätt, såsom från samlade förråd eller genom köp, leveransafstal o. s. v., tillgodoses. Vid krigsmagten återgång till fredsfot bestämmes på lika sätt den dag, efter hvilken requisitioner på grund af denna lag icke vidare må ega rum.

2. Om endast en del af krigsmagten ställes på krigsfot, inskränkes requisitionsrätten till hvad som erfordras för denna del.

3. Hvad enligt requisition utgöres, skall, der ej annorlunda här nedan stadgas, af statsmedel ersättas, i enlighet med de i denna lag intagna bestämmelser.

4. Rätt att göra requisition tillkommer de militära myndigheter, åt hvilka Konungen i den ordning, som i § 13 sägs, sådan rätt meddelar. Requisitionen skall alltid ske genom skriftlig, af reqvirenten undertecknad handling. För hvad enligt requisition blifvit lemnadt eller fullgjordt, skall qvitto gifvas.

§ 2.

Genom requisition må anskaffas:

a) kvarter för trupper med befäl och vederlikar samt för andra, som äro vid krigsmagten anstälde eller för dess räkning använde; stallrum för hästar och slagtkreatur äfvensom plats under tak i befintliga byggnader för materiel och öfriga förnödenheter;

b) mat i kvarteren enligt ortens sed för till krigsmagten hörande personal samt foder åt hästar och slagtkreatur;

c) anspann, med eller utan fordon och formän, äfvensom andra transportmedel med tillhörande personal för fortskaffning af folk och materiel samt öfriga krigsförnödenheter;

d) fartyg, båtar och andra farkoster, med eller utan bemanning;

e) vägvisare, budbärare, arbetsmanskaf, materialier, verktyg och redskap för tillfälliga för krigsändamål erforderliga väg-, bro-, befästnings- och andra arbeten jemte till sådana arbeten nödig mark samt byggnader och verkstäder;

f) proviant och foder jemväl under andra förhållanden än de i mom. b) afsedda äfvensom slagtboskap;

g) bränsle och lägerhalm för trupper i läger och bivack;

h) stenkolf äfvensom tåg- och trävirke samt andra för utrustning af krigsfartyg erforderliga materialier;

i) vård hos befolkningen för sjuke och sårade menniskor och hästar, tillhörande krigsmagten;

k) annat, som kan behöfva undantagsvis genom requisition anskaffas, såsom beväpnings- och utrustningspersedlar, läkemedel och förbandsartiklar äfvensom till biträde erforderlig personal.

§ 3.

1. Requisitionerna ställas till Kongl. Maj:ts befallningshafvande eller behörig under honom lydande administrativ myndighet.

2. Då större skyndsamhet erfordras och requisitionens ändamål eljest skulle förfelas, må requisition ställas till kommunal myndighet eller, der sådan icke kan genast anträffas, omedelbart till den eller dem, som böra requisitionen fullgöra.

3. Requisition må icke omfatta annat än hvad inom orten finnes att tillgå.

4. Vägrar eller försummar någon att requisition behörigen eller i rätt tid fullgöra, eger administrativ eller kommunal myndighet att använda det tvång, som erfordras för det requirerades uttagande. Kan dröjsmålet medföra våda och är civil myndighet ej när, tillkommer ock militär myndighet samma rätt, mot ansvar vid missbruk efter lag.

§ 4.

1. Qvarter lemnas:

för tågande trupper och militärtransporter;

för till ortens försvar eller eljest derinom förlagda trupper och militära anstalter.

2. Qvarter lemnas i mån af utrymme i tillgängliga hus och byggnader å all egendom så väl i stad som på landet, hvilken icke på grund af gällande stadganden är från inqvartering befriad.

3. Qvarter med ljus och värme för menniskor, stallrum för hästar och slagtkreatur samt, i mån af behof, plats under tak för materiel och andra förnödenheter lemnas utan betalning. Mat och foder i qvarteren ersättes efter det pris markegångstaxan upptager.

4. I öfrigt lända gällande inqvarteringsordningar och författningar om truppers och persedlars fortskaffande i tillämpliga delar till efter rättelse; skolande dock, vid behof af trängre inqvartering än i vederbörliga inqvarteringsordningar är föreskrifvet, en hvar åtnöjas med det utrymme, som kan lemnas.

§ 5.

1. Då i annan ordning än för kronoskjuts finnes föreskrifvet anspänn med eller utan fordon på requisition lemnas, utgår ersättningen efter kördag, beräknad till högst tolf timmar, med det pris markgångstaxan bestämmer. Begagnas fordon endast sex timmar eller mindre, utgår ersättningen för half kördag.

2. För färd från bostaden till inställelseplatsen, äfvensom för hemfärden, undfås ingen ersättning, om afståndet understiger en nymil. Uppgår afståndet till en, men understiger två nymil, lemnas därför särskild ersättning med forlön för en fjerdedels kördag, och om det uppgår till två nymil och derutöfver med forlön för en half kördag.

3. Forman, som mer än fyratioåtta timmar nödgas vara borta från hemmet, har utan afdrag på forlönen, på den för honom bestämda farvägen enahanda rätt till inqvartering och föda för sig och sina dragare som person tillhörande krigsmagten.

4. För den skada eller betydligare försämring, som å djur eller fordon bevisligen uppkommit under begagnandet utan egarens eller formannens förvällande, är egaren berättigad till full ersättning. Tages anspänn med eller utan fordon i anspråk för längre tid än fyratioåtta timmar eller för oviss tid eller väglängd, skola hästar, åkdon och seltyg värderas vid inställelsen. Har sådan värdering icke då kunnat ske, bör den så snart som möjligt derefter verkställas.

§ 6.

1. Enskild jernväg med dess tjenstepersonal, materiel, byggnader, telegrafinier och materialförråd m. m. skall, der så erfordras, stå till krigsmagtens förfogande för fortskaffning af trupper och krigsförnödenheter af alla slag; och vare egaren pliktig att i jernvägens vagnar anordna nödig inredning för dylik fortskaffning.

2. Militärtransporter betalas efter faststald taxa eller de särskilda bestämmelser, som kunna för jernvägen vara gällande. Ersättning för i öfrigt begagnad driftmateriel lemnas i förhållande till tiden, hvarunder den blifvit använd, den förlust, som derigenom kunnat för jernvägen uppkomma, samt den skada eller betydligare försämring, materielen lidit. För all annan materiel utgår ersättningen antingen efter nyssnämnda grunder eller ock efter dess värde.

§ 7.

1. Då tomma eller obegagnade hus och byggnader, skogs- och hagmarker samt öppna, obrukade fält enligt denna lag användas för militära ändamål, lemnas ingen annan ersättning än för derå bevisligen uppkommen skada. För begagnandet af andra byggnader och annan mark lemnas ersättning äfven i förhållande till den för innehafvaren deraf förlorade afkastning eller nytta.

2. Efter samma grund utgår ersättning för fartyg, båtar och andra farkoster.

3. Fartyg, som användas till försänkningar eller likartade ändamål, ersättas till fulla värdet.

§ 8.

1. I andra fall, än i § 2 mom. b) säges, må proviant och fourageartiklar samt slagtboskap requireras endast då krigsmagtens underhåll icke kan på annat sätt tillgodoses och blott på Konungens eller högste befälhafvarens befallning; dock må för trupp under marsch eller vid tillfälligt uppehåll lifsmedel åt människor och djur jemväl utan dylik befallning requireras af truppens befälhafvare, då omständigheterna göra sådant oundgängligen nödvändigt.

2. Hvad som enligt denna § requireras, ersättes till fulla värdet efter gångbart pris; dock ej under det requirerades värde enligt markegångstaxan.

§ 9.

Dagsverken samt lägerhalm och bränsle ersättas efter ortens markegångspris.

§ 10.

För lemnad vård åt sjuke eller sårade, för beväpnings- eller utrustningspersedlar och förbandsmaterialier utgår ersättning efter ortens markegångspris, der pris å arbete eller varor af dylik beskaffenhet finnas i markegångstaxorna angifna, men eljest efter de pris, som i orten gälla.

§ 11.

I de fall, då ersättning för fullgjorda requisitioner icke utgår efter markegångspris eller fastställda taxor, bestämmes den, der öfverenskommelse icke kan träffas, af tre gode män, af hvilka en utses af militärmyndighet, en af den, som fullgjort requisitionen, och den tredje af de båda sålunda valde, eller, om de ej kunna sig om en person förena, på landet af domaren i orten och i stad af magistraten; skolande dock vid värderingen alltid de i denna lag angifna grunder följas.

§ 12.

1. Liquid för fullgjord requisition skall, efter fordringsbeloppets pröfning och godkännande, der så ske kan, erläggas kontant, men, då detta ej låter sig göra, genom en till fordringsegaren stäld, tre månader efter utställandet till betalning förfallen anvisning. Sådan anvisning löper med 5 procents ränta från och med den dag, då requisitionen fullgjordes.

2. Genom allmän kungörelse meddelas så väl sättet och ordningen för fordringsbeloppens pröfning och godkännande som ock hvilken myndighet är behörig att anvisning utställa.

3. Anvisningen inlöses å ort och tid, som genom allmän kungörelse tillkännagifvas.

§ 13.

De närmare föreskrifter, som för verkställigheten af denna lag blifva erforderliga, utfärdas af Konungen.

§ 14.

Angående skyldighet för enskilde att till krigsbruk afstå hästar och fordon är särskildt stadgad; och

LAG

angående skyldighet för enskilde att till krigsbruk afstå hästar och fordon.

§ 1.

1. Egare af hästar och af fordon äro, med de undantag, mom. 2 af denna paragraf innehåller, skyldige att, när så erfordras, till krigsbruk afstå desamma i den ordning och mot den ersättning, som i denna lag sägs.

2. Befriade från denna skyldighet äro:

a) Konungen och medlemmar af det kongl. huset för det antal hästar och fordon Konungen, för eget och medlemmarnes behof, finner för godt bestämma;

b) personer, tillhörande främmande magters härvarande beskickningar och konsulat, så vida de icke äro svenske undersåtar;

c) embets- och tjänstemän, läkare och veterinärer för de hästar och fordon, hvilka för utöfvandet af deras tjänst eller yrke äro behöfliga;

d) personer, med hvilka poststyrelsen uppgjort kontrakt om postbefordran, för det antal hästar, nämnda kontrakt omfattar, jemte nödiga fordon för kontraktets fullgörande;

e) gästgifvare och skjutsentreprenörer för egna, till skjutsskyldighetens uppehållande nödiga hästar och fordon.

§ 2.

Det antal hästar, som erfordras för krigsmagten's ställande på krigsfot, bestämmas af Konungen, särskildt för fastlandet och särskildt för Gotlands län, samt fördelas likaledes af Konungen på vederbörliga kommuner efter förhållandet mellan antalet hästar öfver tre år inom hvarje kommun och, hvad fastlandets kommuner angår, hela antalet hästar derstädes af sagda ålder samt, hvad kommunerna i Gotlands län angår, hela antalet hästar af enahanda ålder i nämnda län.

Sådan fördelning verkställs hvart femte år.

§ 3.

1. Sedan Konungen förordnat om krigsmagtens ställande på krigsfot, hvarom i lagen angående skyldighet för enskilde att fullgöra rekvisioner för krigsbehof sägs, skall från den dag, som genom allmän kungörelse bestämmes, det åligga hvarje kommun inom riket att å mönstringsställena och tider, som af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, uppå förslag af vederbörande polismyndighet, utsättas, hålla till handa det antal hästar, för hvilkas anskaffande kommunen, enligt § 2, skall ansvara.

2. Sker öfvergången till krigsfot icke samtidigt för hela krigsmagten, bestämmes af Konungen, från hvilken tid och i hvilken ordning skyldigheten för de särskilda kommunerna inträder att till fyllande af krigsmagtens behof af hästar bidra.

§ 4.

1. Inom hvarje kommun skall ofördröjligen efter det Konungen förordnat om krigsmagtens ställande på krigsfot af stads- eller kommunalfullmäktige eller, der sådana icke finnas, å allmän rådstuga eller kommunalstämma utses en särskild nämnd, af fem personer, hvilken inom kommunen uttager de hästar, som, enligt § 3, skola å mönstringsställena tillhandahållas. Vid hästarnes uttagande bör tillses, att den enskilde kommunalmedlemmar derigenom drabbande tunga, så vidt möjligt är, jemnt fördelas, och skola hästar af synnerligen högt värde vid valet förbigås.

2. I fråga om valbarhet till denna nämnd, rätten att afsäga sig ledamotskap i densamma samt vilkoren för nämndens beslutsmessighet gäller i tillämpliga delar hvad i förordningen om kommunalstyrelse på landet finnes för kommunalnämnd i enahanda afseenden stadgadt.

§ 5.

1. De hästar, som af kommunerna tillhandahållas, skola vara för krigsbruk duglige,

2. Hästarnes duglighet till krigsbruk prövas af en mönstringskommission, bestående af tre medlemmar, utsedde, en af militärmynd-

dighet, en af Kongl. Maj:ts befallningshafvande och en af kommunen i den ordning § 4 bestämmer. Mönstringskommissionen biträdes af en af Kongl. Maj:ts befallningshafvande dertill förordnad veterinär.

3. Blifver häst kasserad, eller har häst, som enligt § 4 uttagits, icke blifvit vid mönstringstillfället instäld och aflemnas ej genast i dess ställe af kommunen annan häst, som kan godkännas, eger mönstringskommissionen inköpa eller, om tillfälle dertill ej yppas, låta, med biträde af kronobetjeningen, inom kommunen uttaga det bristande antalet hästar; skolande i förstnämnda fall det belopp, hvarmed de sålunda anskaffade hästarnes inköpspris kan komma att öfverstiga det pris, som i medeltal blifvit åsatt de från kommunen enligt § 4 uttagna hästar, ersättas staten af kommunen, mot godtgörelse af den hästegare, som genom försummelse att fullgöra stadgade föreskrifter kan anses vara till kommunens utgift vållande.

4. Med hästarne, som vid aflemnandet böra hafva skoningen i godt skick, skall ock följa ryktdon, grimma, täcke af ylle, täckgjord, en omgång lösa hästskor samt foder för tre dygn.

§ 6.

Hästarne jemte de i § 5 omförmälda persedlar äfvensom fodret inlösas af staten mot ett pris, hvilket af mönstringskommissionen fastställes till det belopp, som motsvarar ej mindre hästarnes och persedlarnes samt fodrets fulla värde, än ock kostnaden för hästarnes inställande på mönstringsorten.

§ 7.

1. Efter den dag, som jemlikt § 3 varder genom allmän kungörelse bestämd, kan i kommunerna till inlösen för statens räkning uttagas det antal af der befintliga, till krigsbruk tjenliga fordon, som, utöfver hvad förut finnes till krigsförvaltningens förfogande, är för krigsmagten erforderligt.

2. Med hvarje fordon skall, utom dess vanliga tillbehör, aflemnas seltyg.

3. Fordonens fördelning på kommunerna bestämmes hvart femte år af Konungen; och gälla beträffande fordonens uttagning och tillhandahållande äfvensom inlösningspriset fastställande m. m. enahanda bestämmelser som i fråga om hästar.

§ 8.

De fastställda inlösningsprisen å aflemnade hästar och fordon med tillbehör betalas kontant å mönstringsställena eller, der så ej kan ske, genom af mönstringskommissionen utställda anvisningar; skolande, i fråga om dylika anvisningars förräntande och infriande, föreskrifterna i § 12 af lagen angående skyldighet för enskilde att fullgöra requisitioner för krigsbehof lända till efterrättelse.

§ 9.

Egare af häst eller fordon är berättigad att, efter krigsmagtens återgång till fredsfot, mot inlösningsprisets återbärande återfå aflemdad häst eller fordon.

§ 10.

De vidare bestämmelser, som för tillämpning af denna lag erfordras, utfärdas af Kongl. Maj:t.»

Denna proposition har af båda kamrarne hänvisats till lagutskottet, som härmed öfver densamma afgifver utlåtande.

Vid granskning af de framlagda förslagen har utskottet väl funnit, att bestämmelser i sådan syftning, som förslagen afse, måste erkännas vara erforderliga. Utskottet har emellertid ansett sig böra i första rummet taga under ompröfning den redan under förslagens förberedande behandling beaktade frågan, huru vida de ifrågavarande förslagen kunna antagas utan föregående ändring af regeringsformen.

Huru denna fråga bör besvaras, är åter väsentligen beroende af den tolkning, som rätteligen bör gifvas åt bestämmelserna i §§ 73 och 74 af nämnda grundlag. Dessa §§ lyda sålunda:

§ 73. »Inga nya pålagor, utskrifningar af manskap, eller af penningar och varor, må hädanefter, utan Riksdagens fria vilja och samtycke, i den ordning, förut nämndt är, påbjudas, uppbäras eller fordras.»

§ 74. »Konungen ege ej magt att fordra någon annan gärd, till utförande af ett uppkommet krig, än det sammanskott af födande varor, som uti en landsort kan blifva erforderligt till krigsfolks underhållande under tåg eller marche, när de särskilda orter, der detta tåg sker, icke förmå trupperna med nödigt uppehälle förse. Denna gärd skall dock genast med penningar af statsmedlen de levererande betalas efter de fastställda markegångspris och med förhöjning deruti till hälften af deras belopp. Den må icke äskas för trupper, som å någon ort blifva förlagda, eller under krigsrörelser nyttjas, då trupperna böra utur dertill samlade magasinier eller förråd med deras behof varda försedde».

Af de till ärendet hörande handlingar inhemtas, att den komité, som den 29 september 1870 tillsattes för utarbetande af förslag till fältförvaltningsreglemente för armén, fäst uppmärksamheten på nödvändigheten, att en lag utarbetades angående statens rätt att, sedan armén blifvit försatt på krigsfot, taga enskild egendom i anspråk mot godtgörelse af statsmedel. Komitén ansåg, att möjligheten af en sådan lag förutsatte ändring af 73 och 74 §§ regeringsformen samt hemställde därför, att, med ändring af nämnda §§ och andra stadganden, en lag i ofvan angifna syfte måtte utarbetas.

I memorial den 14 augusti 1877 yttrade chefen för generalstaben, att äfven han ansåge en ändring af åtminstone 74 § regeringsformen nödvändig, innan ett lagförslag i den åsyftade riktningen kunde företagas till behandling, och framlade förslag till sådan ändring af följande lydelse:

»Konungen ege ej magt att fordra andra gärder till utförande af ett uppkommet krig än dem, som i särskild, af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag bestämmas.»

Sedan förslag till de båda ifrågavarande lagarne blifvit uppräntade, yttrade dåvarande statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, att som det varit ifrågasatt, huru vida lydelsen af 74 § regeringsformen medgäfve sådana stadganden, som de anmälda lagförslagen innehölle, samt det i alla händelser torde böra tagas i öfvervägande, om icke dessa stadganden, hvilka, jemlikt 73 § regeringsformen måste vara beroende af Riksdagens samtycke, borde i afseende å den del, som afsåge expropriation af enskild egendom, behandlas i den ordning, som för stiftande af allmän civillag vore föreskrifven, departementschefen hemställde, att från högsta domstolen måtte genom note ur statsrådsprotokollet infordras utlåtande, huru vida ifrågavarande förslag i deras

dåvarande omfattning kunde anses öfverensstämma med allmänna lagstiftningsgrunder; och sedan denna framställning bifallits samt högsta domstolens yttrande afgifvits, yttrade nuvarande statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet till statsrådsprotokollet vid framläggande af förslag till nu förevarande kongl. proposition:

»Beträffande formerna för den lagstiftning, som sålunda ifrågasättes, torde tankarne icke kunna vara delade derom, att en lag angående skyldighet för enskilde att till krigsbruk afstå hästar och fordon kan antagas utan föregående ändring af regeringsformen. En dylik lag är i sjelfva verket intet annat än ett slags expropriationslag beträffande lös egendom, hvilken såsom sådan icke kommer i någon beröring med 74 § regeringsformen. Visserligen skulle den frågan kunna framkastas, om icke nämnda lagförslag är af civillags natur och att sålunda, i enlighet med det tillvägagående, som iakttagits vid stiftande af expropriationslagen, högsta domstolens yttrande öfver lagförslaget innehåll jemväl bort infordras. Af det statsrådsanförande, som föregick remissen till högsta domstolen, sammanställt med det yttrande, högsta domstolens flesta ledamöter afgåfvo, synes mig emellertid framgå, att jemväl denna fråga blifvit högsta domstolen understäld och af dess pluralitet nekande besvarad. Något hinder af formel art för hästanskaffningslagens framläggande för Riksdagen förefinnes alltså, enligt mitt förmenande, icke.

Hvad requisitionslagen beträffar, har frågan, huru vida de för stiftande af civillag i grundlagen föreskrifna former behöfva iakttagas beträffande densamma, på sätt jag nyss yttrat, i sammanhang med enahanda fråga rörande hästanskaffningslagen, varit understäld högsta domstolens utlåtande, hvilket utfallit nekande. Utan hinder deraf, att lagens detaljbestämmelser icke undergått högsta domstolens granskning, lärer alltså lagen kunna föreslås Riksdagen till antagande.

Svårare är deremot att afgöra, huru vida, för att åt densamma förskaffa gällande kraft, ändring i § 74 regeringsformen är af nöden. Historiskt är, på sätt en af högsta domstolens ledamöter anmärkt, nämnda stadgande tillkommet för att utgöra ett värn mot godtyckliga utpressningar under krig, och utan tvifvel kan under sådana förhållanden ifrågasättas, om icke förbudet är rigtadt icke allenast mot regeringsmagten utan mot hela den lagstiftande magten, så att för närvarande ett lagförslag i syfte att möjliggöra andra former för tillgodo-seendet med befolkningens biträde af arméns behof under krig än dem, som genom nämnda lagbud fastställas, icke skulle kunna grundlagsenligt antagas. Då emellertid — såsom en af högsta domstolens leda-

möter erinrat — ifrågavarande grundlagsbud icke innehåller något förbud för Konung och Riksdag att gemensamt besluta en lag, hvarigenom åt Konungen inrymmes en vidsträcktare myndighet i detta afseende än regeringsformen medgifver, har jag, med fäst afseende jemväl å den stora majoritet inom högsta domstolen, som omfattade åsigten, att ändring af regeringsformen vore obehöflig, trott mig böra låta äfven denna sistnämnda betänklighet vika och sålunda ansett mig berättigad att vidtaga erforderliga åtgärder för framläggande inför Riksdagen af jemväl requisitionslagen».

Vidare yttrade statsrådet och chefen för justitiedepartementet beträffande frågan, huru vida de nu framlagda lagförslagen stode i strid med grundlagens föreskrifter i 74 § regeringsformen, följande:

»Efter min uppfattning är den stridighet, som i detta hänseende inom högsta domstolen påpekats, mera skenbar än verklig, om man fasthåller vid grundlagsbudets ordalydelse. De förpligtelser, som den nya lagstiftningen åsyftar att i nödfall pålägga, äro uppenbarligen ej omedelbart hänförliga under kategorien af sådan *krigsgärd*, hvars utkräfvande är Konungen förbudet enligt 74 §. Anskaffandet af hästar och kördon genom tvångsköp lika som det tillfälliga användandet vid förekommande behof af transportmedel, arbetsmaterialier, mark och byggnader, personliga prestationer samt sjukvårds- och andra förnödenheter falla, efter min uppfattning, helt och hållet utom nämnda kategori. Skyldigheten att tillhandahålla trupperna kvarter och förnödenheter i kvarteren sammanfaller med den allmänna, genom andra författningar ordnade inkvarteringsbördan. Gränsen emellan denna senare börda och förpligtelsen enligt den tillämnade s. k. requisitionslagen att tillfälligtvis tillhandahålla lifsförnödenheter eller »födande varor» åt trupperna äfven *utom* kvarteren är praktiskt taget så svår att uppdraga, att någon principiell åtskilnad dervid icke rimligen bör göras gällande. När dertill kommer att 74 § hufvudsakligen — om ej uteslutande — synes fästa vikt vid förbudet mot ensidiga och tillfälliga tvångsåtgärder å Konungens sida utan Riksdagens hörande, är det mig klart, att de på förutsättningen om båda statsmagternas samverkan grundade, för all framtid afsedda nya anordningarne icke i verkligheten stå i strid med grundlagsbudet.

Emellertid vill jag icke förneka, att en *skenbar* brist på öfverensstämmelse emellan dem kan sägas ega rum i vissa stycken och särskildt deri, att då i 74 § »magasinssystemet» för truppersnas underhåll synes vara uppställt såsom regel, de nya lagarne deremot nödtvunget lemna större rum för »requisitionssystemet». Af sådan anledning och

då i frågor, som röra grundlagen och dess tydning, äfven skenet af dylik motsägelse helst bör, så vidt möjligt, undanrödjas, vore efter min åsigt önskligt, att en grundlagsändring i sådant syfte blefve vidtagen. Men då af föredragandens anförande framgår, att frågans företagande icke lämpligen bör fördröjas på sätt genom en dylik åtgärd skulle komma att ske, och jag icke — emot de af högsta domstolens pluralitet afgifna yttranden — vill framhålla samma åtgärd såsom oundvikligen nödig, har jag ansett mig ej böra vidare påyrka framläggandet af ett dylikt förslag i frågans närvarande skede».

De i ofvan anförda §§ af regeringsformen meddelade föreskrifter stå tydligen i nära sammanhang med stadgandet i § 13 samma grundlag, hvarigenom Konungen tilläggas rätt att utan Riksdagens hörande börja krig. Enligt 1772 års regeringsform egde Konungen icke denna rätt, men egde deremot, om riket blef angripet med härsmagt, rätt att taga de mått och steg, som med rikets säkerhet och undersåtarnes fromma voro öfverenstämmade. Så snart kriget upphört, borde ständerna sammankomma, och de nya gärder, som för krigets skull blifvit pålagda, genast upphöra. Denna bestämmelse medförde i tillämpningen den påföljd, att förbudet för Konungen att utan ständernas hörande börja krig blef utan betydelse, och att ständerna beröfvades möjligheten att i laglig ordning hindra fortsättandet af ett påbörjad krig.

1809 års grundlagsstiftare valde ett annat sätt att bereda Riksdagen tillfälle att hindra begynnandet eller fortsättandet af ett krig. De ansågo sig visserligen icke böra betaga Konungen rätten att, der han funne rikets väl sådant fordra, börja krig utan att afvakta en främmande magts anfall, men kringgärdade denna rätt med bestämmelser, innefattande skydd mot missbruk af densamma.

I § 73 regeringsformen meddelas den allmänna föreskrift, att inga nya pålagor, utskrifningar af manskap, eller af penningar och varor må, utan Riksdagens fria vilja och samtycke i den ordning förut nämndt är, påbudas, upptagas eller fordras. Orden »i den ordning förut nämndt är» syfta tydligen på hela den framställning af Riksdagens finansmägt, som lemnas i föregående §§ från och med § 57. Enligt denna ordning beviljar Riksdagen hvad för statens behof utöfver de ordinarie inkomsterna erfordras i form af bevilling, och de afgifter, som sålunda beviljas, skola enligt § 61 utgöras intill slutet af det år, under hvars lopp den nya bevillingen af Riksdagen fastställes.

§ 74, som handlar om det särskilda fall, att krig uppkommit, utgår tydligen från en med stadgandet i § 73 öfverensstämmande allmän regel, nemligen att Konungen icke heller i detta fall kan fordra någon gård, men medgifver dock ett i paragrafen omnämndt, noga begränsadt undantag från regeln, i det Konungen tillägges rätt att fordra det sammanskott af födande varor, som uti en landsort kan blifva erforderligt till krigsfolks underhållande under tåg eller marche, när de särskilda orter, der detta tåg sker, icke förmå trupperna med nödigt uppehälle förse. Och på det att tillämpningen af denna undantagsföreskrift icke må obehörigt utsträckas, tillägges uttryckligen, att sådan gård icke må äskas för trupper, som i någon ort blifva förlagde, eller under krigsrörelser nyttjas, då trupperna böra utur dertill samlade magasin eller förråd med deras behof varda försedda.

Jemför man de anförda bestämmelserna i § 74 regeringsformen med det föreliggande förslaget till lag angående skyldighet för enskilde att fullgöra requisitioner för krigsbehof, så finner man, att lagförslaget går långt utöfver de i nämnda § angifna gränserna för Konungens rätt att fordra den der omförmälda gård. Skyldigheten att fullgöra requisitioner för krigsbehof skulle nemligen enligt lagförslaget inträda, så snart Konungen förordnat om krigsmagtens ställande på krigsfot, hvarmed enligt förslaget förstås krigsmagtens mobilisering för upprätthållandet af rikets neutralitet eller för afvärjandet af hotande krigsfara, således ingalunda blott »till utförande af ett uppkommet krig». Vidare afse de i förslaget omförmälda requisitioner åtskilligt annat än »födande varor», och slutligen saknas den i § 74 regeringsformen gjorda inskränkning, att gården endast får fordras för krigsfolks underhållande under tåg eller marche.

Så vidt nu den ifrågasatta requisitionsrätten faller utom området af det i § 74 omförmälda undantag från föreskrifterna i § 73, måste sistnämnda paragraf vara tillämplig; men denna paragraf hänvisar till de allmänna bestämmelserna om sättet för statsbehofvens fyllande genom bevillning, utgående allenast till slutet af det år, under hvilket ny bevillning af Riksdagen fastställles.

På sätt statsrådet och chefen för justitiedepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet påvisat, förefinnes ock en brist på öfverensstämmelse emellan de ifrågavarande förslagen och föreskrifterna i § 74 regeringsformen derutinnan, att i regeringsformen »magasinssystemet» för truppernas underhåll är uppställt som regel, under det att lagförslagen deremot äro grundade på »requisitionssystemet».

Beträffande det genom förevarande proposition framlagda lag-

förslag, som afser skyldighet för enskilde att till krigsbruk afstå hästar och fordon m. m., kan utskottet ej finna, att de prestationer, som deri omförmälas, väsentligen skilja sig från de i förslaget till requisitionslag omtalade. Äfven hästar och fordon samt de till hästars utrustning hörande persedlar måste väl, synnerligen med afseende på deras användning för krigsändamål, hänföras till förbrukningsföremål lika väl som de i requisitionslagen omhandlade varor m. m.

Då sålunda, enligt utskottets åsigt, den i grundlag, 74 § regeringsformen, såsom ett undantag från det allmänna stadgandet i 73 § samma lag, Konungen medgifna rätt att fordra gård till utförande af ett uppkommet krig genom de föreslagna lagarne angående skyldighet för enskilde att fullgöra requisitioner för krigsbehof och angående skyldighet för enskilde att till krigsbruk afstå hästar och fordon skulle förändras och utsträckas, samt bestämmelsen i 73 § regeringsformen torde afse icke allenast, att Konungen ej må utan Riksdagens samtycke utskrifva några pålagor eller gårdar, utan jemväl att sådant Riksdagens samtycke ej må sträckas längre, än Riksdagens bevillningsrätt i allmänhet tillåter, anser utskottet, att lagförslagen icke utan förutgående grundlagsändring kunna af Riksdagen antagas och hemställer fördenskill,

att förevarande proposition icke må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 26 mars 1889.

På lagutskottets vägnar:

Axel Bergström.

Reservat ion

af herr *Bergström*, med hvilken herrar *von Baumgarten* och *Billing* instämt: »Med afseende fäst å lydelsen af 74 § regeringsformen, å ena, samt vissa bestämmelser i lagförslaget angående skyldighet för enskilde att fullgöra requisitioner för krigsbehof, å andra sidan, kan jag icke anse tillrådligt, att Konung och Riksdag förena sig om att till gällande lag upphöja samma förslag, innan återopade grundlagsrum

undergått sådan ändring, att hvarje stridighet mellan grundlag och requisitionslag måste anses vara undanrödd. Jag instämmer därför i det slut, hvartill lagutskottet i fråga om nämnda lagförslag kommit.

Beträffande deremot den föreslagna lagen angående skyldighet för enskilde att till krigsbruk afstå hästar och fordon, så ehuru densamma, på sätt jemväl högsta domstolens fleste ledamöter förklarar, ligger utom privaträttens omfång och förty måste hänföras till den offentliga rätten, har jag dock icke kunnat dela lagutskottets uppfattning, att nu varande lydelse af hit hänförliga paragrafer i regeringsformen skulle lägga grundlagsenliga hinder i vägen för Konung och Riksdag att gemensamt förordna om de ämnen, som sistberörda lagförslag afser. Så väl vid 1869 års som vid 1871 års lagtima riksmöte förekommo till behandling af Riksdagen kongl. propositioner om antagande af förelagda lagförslag, likartade med det ifrågavarande, men, så vidt jag kan erinra mig, gjordes hvarken inom det särskilda utskott, till hvars förberedande handläggning lagförslagen hänvisades, ej heller i någon af Riksdagens båda kammare, insaga mot lagförslagen af skäl, att de skulle stå i strid med gällande grundlagsbud.

Det är en i folkrätten allmänt erkänd grundsats, att en stat, som är invecklad i krig med annan stat, eger rätt att taga i beslag och för sina ändamål använda fartyg och andra transportmedel, tillhöriga en neutral magts undersåtar, naturligtvis mot full godtgörelse. Denna rätt (af lärare i folkrätt benämnd *jus angariae*) har ock för icke många år sedan blifvit utöfvad nemligen under senaste krig mellan Frankrike och Tyskland, då, om jag icke alltför mycket missminner mig, ett engelskt fartyg, som befans inom den af tyskarne besatta del af Frankrike, af dem togs i anspråk för forsling. Att Sveriges Konung och Riksdag i samförstånd icke skulle ega att åt svenska staten vindicera enahanda rätt öfver svenska undersåtars hästar och fordon för krigsbruk, som den allmänna folkrätten tillerkänner krigförande makt öfver neutral egendom, kan jag för min del icke medgifva med mindre man förmår uppvisa ett grundlagsbud, hvars klara och otvetydiga ordalydelse jag måste erkänna som ett giltigt hinder för en lagstiftning i nu ifrågavarande syfte».

Herrar *Lundin* och *Fröberg* hafva begärt få här antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.